

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/165/68/90

MŁODZIEŻ O POLITYKACH I KANDYDATACH NA PREZYDENTA

Komunikat z badań

Warszawa, czerwiec 1990 r.

Celem komunikatu jest przedstawienie ocen wybranych postaci odgrywających istotną rolę w życiu politycznym Polski i świata, dokonanych przez uczniów ostatnich klas szkół średnich i zasadniczych zawodowych¹.

Nasi respondenci reprezentują tę część młodzieży, która stoi u progu samodzielnego życia (ponad połowa ankietowanych zamierza w tym roku podjąć pracę zawodową) i będzie w większym niż dotąd zakresie uczestniczyć w procesach gospodarczych i politycznych (większość badanych uzyskała czynne prawo wyborcze: około 85% mogło wziąć udział w wyborach samorządowych, a około 45% deklarowało w nich uczestnictwo).

Opinie o politykach reprezentujących konkretne kierunki czy programy odzwierciedlają preferencje, które - choć jeszcze ze względu na wiek badanych, niestabilizowane i chwiejne - stanowią wskaźnik popularności określonego syndromu poglądów w tej części naszego społeczeństwa.

W uszeregowaniu najbardziej wpływowych polityków posłużono się dwoma rodzajami wskaźników mierzących: ich rzeczywisty wpływ polityczny (przy uwzględnieniu stopnia znajomości danego polityka przez respondentów) oraz wpływ hipotetyczny (przy założeniu, że każda z postaci jest jednakowo dobrze znana). Otrzymano dwa rankingi (tab. 1-3). W pierwszym z nich najwyższe pozycje osiągnęło pięciu polityków wywodzących się z kręgu byłej opozycji (obecnej elity rządzącej), którzy wyprzedzili postacie byłej elity zajmujące środkowe miejsca w tabeli oraz przywódców tworzących się nowych ugrupowań politycznych plasujących się na miejscach ostatnich. Przyjęcie za podstawę rankingu wskaźnika drugiego

¹ "Młodzież '90" - sondaż przeprowadzony w dniach 17 kwietnia - 7 maja 1990 r. na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie uczniów ostatnich klas szkół średnich i zasadniczych zawodowych (N=1163).

- wpływu założonego, spowodowało zmianę pozycji: najbardziej skorzystali ci ostatni, natomiast stracili członkowie byłego establishmentu. Wykorzystanie analizy czynnikowej pozwoliło ustalić, że ankietowana młodzież oceniała raczej grupy polityków niż pojedyncze postacie, posługując się ogólnie zarysowanymi kategoriami politycznymi (była versus nowa elita) oraz rolą tych grup w kształtowaniu nowej rzeczywistości (wyodrębnienie dwóch grup liderów nowych ugrupowań) - tabela 4. Dalsza analiza wykazała, że różnice w preferencjach politycznych są silnie związane z oceną obecnej i przyszłej sytuacji kraju, ocenami motywacyjnej roli zachodzących zmian, poglądami na kierunek przemian gospodarczych (tab. 5-10). Najsilniejszy podział ujawnił się pomiędzy zwolennikami obecnej i byłej elity rządzącej. Tych pierwszych cechuje niemal bezwarunkowa akceptacja poczynań rządu, optymizm i deklarowana duża aktywność społeczna. Ci drudzy zajmują stanowisko przeciwne lub wstrzymują się od ocen. Zwolennicy "nowych liderów" formułują oceny pośrednie, choć - zwłaszcza w kwestiach politycznych - zbliżone do pierwszej grupy respondentów. Należy dodać, że żaden z omawianych problemów polityczno-społecznych nie budził jednoznacznego zainteresowania respondentów sprzyjających politykom akceptującym w swych programach tradycje niepodległościowe. Można zatem uznać, że te podziały wśród młodzieży są odzwierciedleniem powszechnego zróżnicowania ocen i podziałów politycznych.

Spośród rozmaitych kandydatów na prezydenta, nasi respondenci zdecydowanie wyróżnili kandydatury: L. Wałęsy, T. Mazowieckiego i W. Jaruzelskiego. W analizie korelatów społecznych posłużono się podobnymi blokami zagadnień jak poprzednio (tab. 12-15). Najsilniejsze różnice zaznaczyły się pomiędzy młodzieżą popierającą gen. W. Jaruzelskiego, a badanymi wysuwającymi pozostałe dwie kandydatury. Różnice te przybrały identyczną postać jak w poprzedniej części analizy pomiędzy zwolennikami byłej i obecnej elity. Sporadyczne różnice pomiędzy badanymi sprzyjającymi Wałęsie i Mazowieckiemu mogą sugerować nieco większy radykalizm tych pierwszych. Analiza danych metryczkowych (tab. 16) wykazała, że różniący się w kwes-

tiach politycznych ewentualny elektorat gen. W. Jaruzelskiego ma zbliżone cechy społeczno-demograficzne do elektoratu L. Wałęsy - obaj politycy mogą liczyć na poparcie tej samej grupy, różnej jednak od popierających T. Mazowieckiego.

1. Opinie o politykach

Respondentom przedstawiono czternaście nazwisk wybijających się postaci polskiego życia politycznego, spośród których mieli oni wskazać osoby darzone sympatią oraz tych, którzy nie zdobyli tej sympatii. Ankietowani mogli ponadto odnotować brak jednoznacznej opinii lub nieznamość ocenianego polityka.

Uzyskane dane (tab. 1) pozwalają na określenie stopnia rzeczywistego uczestnictwa każdego z polityków w życiu publicznym naszego kraju (mierzonego odsetkiem respondentów znających jego nazwisko) oraz potencjalnego (w przypadku niejednoznacznej opinii) i pewnego (zdobył sympatię) elektoratu wyborczego.

Tabela 1

w procentach

Nazwisko polityka*	Wskazania respondentów			
	nie zna nazwiska	nie zyskał sympatii	brak jednoznacznej opinii	zyskał sympatię
T. Mazowiecki	1,4	12,6	21,7	64,2
L. Wałęsa	1,0	20,6	26,7	51,7
J. Kuroń	1,9	36,7	30,2	31,3
L. Balcerowicz	9,2	19,5	44,8	26,5
B. Geremek	19,3	15,7	43,8	21,2
W. Jaruzelski	2,5	38,1	38,3	21,0
A. Kwaśniewski	26,0	19,8	42,7	11,6
C. Kiszczak	7,4	39,7	44,8	8,0
L. Miller	33,5	20,8	38,8	7,0
J. Korwin-Mikke	57,3	8,7	27,6	6,5
L. Moczulski	42,1	12,1	39,4	6,3
Z. Najder	46,2	11,6	36,8	5,4
T. Fiszbach	28,2	18,0	48,7	5,1
P. Ikonowicz	50,6	13,5	32,8	3,0

* Nazwiska w tabelach 1-3 uszeregowano według wielkości odsetka darzących sympatią.

Dane zawarte w tabeli 2 obrazują rozkład opinii o poszczególnych politykach przy założeniu, że wszyscy są jednakowo znani.

Tabela 2

w procentach

Nazwisko polityka	Wskazania respondentów:		
	nie zyskał sympatii	brak jednoznacznych opinii	zyskał sympatię
T. Mazowiecki	12,8	22,1	65,1
L. Wałęsa	20,8	27,0	52,2
J. Kuroń	37,4	30,7	31,9
L. Balcerowicz	21,4	49,4	29,2
B. Geremek	19,5	54,3	26,2
W. Jaruzelski	39,1	39,4	21,5
A. Kwaśniewski	26,7	57,7	15,6
J. Korwin-Mikke	20,3	64,5	15,1
L. Moczulski	20,9	68,2	10,9
L. Miller	31,2	58,3	10,5
Z. Najder	21,5	68,4	10,1
C. Kiszczak	42,9	48,5	8,6
T. Fiszbach	25,1	67,8	7,1
P. Ikonowicz	27,4	66,5	6,1

Na podstawie danych zamieszczonych w obu tabelach można skonstruować dwa wskaźniki wpływu wyborczego każdego z branych pod uwagę polityków (tab. 3). Pierwszy z nich określa wielkość aktualnego poparcia wyborczego wyrażanego przez iloczyn odsetka respondentów znających polityka i procentu osób niezdecydowanych oraz sympatyzujących z określonym politykiem (przy założeniu dwukrotnie większej wartości tej drugiej kategorii). Wskaźnik drugi mierzy hipotetyczny wpływ każdej z wyróżnionych postaci, zakładając, że wszystkie one są jednakowo znane (odsetek znających = 1).

Obydwa wskaźniki operują porównywalną skalą przyjmującą wartości od 0 - całkowity brak zainteresowania elektoratu do 100 - maksymalna popularność (wszyscy badani znają i obdarzają polityka sympatią). Przedział wartości 0 - 33 oznacza niski, 33 - 66 średni, 66 - 100 silny wpływ wyborczy.

Tabela 3

Lp.	Nazwisko polityka	Wskaźnik wpływu politycznego		Różnica rang
		rzeczywis- tego	hipotetycz- nego	
1.	T.Mazowiecki	75,0	76,1	0
2.	L.Wałęsa	65,0	65,0	0
3.	L.Balcerowicz	48,9	53,9	0
4.	J.Kuroń	46,3	47,2	-1
5.	B.Geremek	43,0	53,3	+1
6.	W.Jaruzelski	40,2	41,2	-4
7.	A.Kwaśniewski	32,9	44,4	-1
8.	C.Kiszczak	30,4	32,8	-6
9.	T.Fiszbach	29,4	41,0	-2
10.	L.Miller	26,0	39,6	-2
11.	L.Moczulski	26,0	45,0	+4
12.	Z.Najder	23,8	44,3	+4
13.	J.Korwin-Mikke	20,2	47,3	+8
14.	P.Ikonowicz	19,0	39,3	+1

Analiza rankingu ustalonego na podstawie pierwszego wskaźnika informuje, że na duże poparcie elektoratu mogą liczyć T.Mazowiecki i L.Wałęsa. W strefie średniego wpływu przeważają również postacie związane z byłą opozycją i pełniące obecnie istotne funkcje państwowe bądź polityczne. Jedynym wyjątkiem jest tu gen. W.Jaruzelski, zajmujący ostatnią pozycję w tej strefie. W najniższej części rankingu znajdują się działacze byłej elity rządzącej, wyprzedzający nowych liderów politycznych, których od innych, wyżej tu notowanych, działaczy opozycyjnych odróżnia brak udziału w obradach Okrągłego stołu.

Przyjęcie za podstawę rankingu drugiego wskaźnika powoduje najwięcej przesunięć wśród postaci ze strefy średniego i niskiego wpływu wyborczego. Przy założeniu o jednakowym stopniu znajomości wszystkich branych pod uwagę polityków najwięcej zyskałby J.Korwin-Mikke, który z przedostatniego miejsca przesunąłby się o osiem pozycji do grupy czoło-

wych polityków średniej strefy. W strefie tej znaleźliby się poza tym inni politycy z dolnych rejonów pierwszego rankingu, aczkolwiek jeszcze tylko w przypadku Z.Najdera i L.Moczulskiego można stwierdzić znaczne zmiany rang. Przyjęcie drugiego wskaźnika dotyka negatywnie niemal wyłącznie członków byłej elity, którzy przesuwają się na dalsze pozycje w rankingu: gen. W.Jaruzelski o cztery miejsca, a gen. C.Kiszczak o sześć (i jako jedyny zostaje w strefie niskiego wpływu politycznego).

Konkluzje płynące z porównania obydwu powyższych rankingów są związane z zagadnieniem predykcyjnej wartości rankingu drugiego i ujawniającymi się preferencjami nie tyle osoby, co grupy polityków.

Zagadnienie pierwsze wiąże się z założeniem przyjętym w przypadku wskaźnika o jednakowej znajomości polityków. Nadinterpretacja tego założenia mogłaby narzucać zbyt daleko idące wnioski o ewentualnym potwierdzeniu stopnia wpływu i pozycji osób prezentowanych w rankingu drugim na skutek zwiększenia propagandy określonego polityka bądź jego programu. Tego rodzaju oczekiwania byłyby obciążone interwencją istotnej zmiennej, jaką jest kontrowersyjność czy też inaczej selektywność oddziaływania i tym samym recepcji programu politycznego. Krótko mówiąc: niektóre programy - a takie reprezentują np. J.Korwin-Mikke i P.Ikonowicz - mogą być dostrzegane i następnie oceniane (w zróżnicowany sposób) tylko przez określone grupy potencjalnych wyborców. Z kolei hasła nacechowane dużym wyważeniem racji i reprezentujące tzw. zdrowy rozsądek, mogą - zwłaszcza w sytuacji zróżnicowanych oczekiwań społecznych - być słabo zauważane i nie zapewniać ich reprezentantowi wyraźnie zarysowanej tożsamości politycznej. Z tego też względu wyniki rankingu drugiego są raczej obrazem hipotetycznych niż rzeczywistych szans wyborczych, których potwierdzenie spełnić się może tylko częściowo i zależy od wielkości elektoratu, do którego trafnie został zaadresowany program wyborczy.

Zagadnienie drugie wiąże się z przypuszczeniem, że przy określaniu swojego stosunku do polityków, respondenci posługiwali się raczej stereotypami, według których klasyfikowali prezentowane im postacie niż merytoryczną analizą poszczególnych programów. W celu zweryfikowania tego przypuszczenia wskazania respondentów na poszczególnych polityków poddano analizie czynnikowej (wersja oblimin) - tabela 4.

Tabela 4

Nazwisko polityka	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3	Czynnik 4
Z. Najder	.71858			
L. Moczulski	.69027			
L. Wałęsa		.61364		
T. Mazowiecki		.58893		
J. Kuroń		.53405		
L. Balcerowicz		.38817		
C. Kiszczak			.74127	
W. Jaruzelski			.50970	
A. Kwaśniewski			.30438	
B. Geremek				.61434
T. Fiszbach				.33565
J. Korwin-Mikke				.33507
P. Ikonowicz				.33148

Macierz korelacji czynników:

	czynnik 1	czynnik 2	czynnik 3	czynnik 4
czynnik 1	1.0000			
czynnik 2	.1984	1.0000		
czynnik 3	.2942	-.0166	1.0000	
czynnik 4	.4397	.3045	.2595	1.0000

Uzyskano cztery podstawowe czynniki grupujące nazwiska w zależności od odpowiadającego im ładunku czynnikowego. Klarowne wyodrębnienie czynników (z analizy wypadło tylko jedno nazwisko - L. Millera) świadczy o tym, iż kryteria, którymi posługiwali się respondenci były wyraźnie określone. Skład poszczególnych czynników pozwala sądzić, że ankietowana młodzież dzieliła polityków wedle bardzo ogólnie zarysowanych kategorii politycznych oraz roli w kształtowaniu nowej rzeczywistości politycznej i gospodarczej.

Najłatwiej identyfikowalne są czynniki 2 i 3. Czynnik 2 grupuje postacie obecnej ścisłej elity polityczno-rządowej, a czynnik 3 - nazwiska wio-

dących polityków byłej elity władzy (dalej czynniki te będziemy określać jako "nowa elita" i "była elita"). Czynniki 1, to nazwiska dwóch polityków - Z.Najdera i L.Moczulskiego, reprezentujących zaplecze polityczne akcentujące wagę tradycji niepodległościowych. Czynniki 4, to również w większości drugoplanowi liderzy polityczni o zróżnicowanych proveniencjach, których łączy jednak odwoływanie się raczej do kategorii społeczeństwa lub podziałów społecznych niż kategorii narodu. Czynniki te będziemy dalej określać jako: "działacze niepodległościowi" i "nowi liderzy". Macierz korelacji czynników wskazuje, że sympatia do określonej grupy nie wiąże się z odrzuceniem innej grupy - choć ujawnia wyraźną odrębność pomiędzy zwolennikami nowej i byłej elity rządzącej.

Zmienne sprzyjające określonym preferencjom politycznym można pogrupować w sześć zasadniczych bloków (A - F).

A. Ocena przyszłości kraju

Tabela 5

współczynnik korelacji r Pearsona

Zmienne	Działacze niepodległościowi	Nowa elita	Była elita	Nowi liderzy
1. Sytuacja w Polsce idzie w dobrym kierunku	-	.4161	-.1280	.1419
2. Obecny okres to wstęp do otrząśnięcia się Polski z trudności	-	.3479	-.0887	.1443
3. Patrzą z nadzieją na przyszłość kraju	-	.3508	-	.1308

Wszystkie współczynniki korelacji istotne na poziomie $p \leq 0.05$.

Uzyskane dane (tab. 5) wskazują, że najwyższy poziom optymizmu związanego z przyszłością kraju prezentują zwolennicy postaci wchodzących w skład nowej elity władzy. Podobnie, choć nieco mniej optymistycznie zapatrują się na tę kwestię zwolennicy nowych liderów. Respondenci popierający działaczy niepodległościowych bądź wstrzymują się od odpowiedzi, bądź mają niejednoznaczne poglądy na ten temat. Negatywną ocenę przyszłości kraju wyrażają wyłącznie zwolennicy byłej elity rządzącej.

Bardzo podobny rozkład opinii odnotowano w przypadku poglądów na temat aktualnej sytuacji Polski (tab. 6).

B. Ocena obecnej sytuacji kraju

Tabela 6

współczynnik korelacji r Pearsona

Zmienne	Działacze niepodległościowi	Nowa elita	Była elita	Nowi liderzy
1. Wszystkie ważne sprawy w kraju są w dobrych rękach	-	.4387	-	.1696
2. Sytuacja w Polsce uległa poprawie	-	.3303	-.1367	.1113
3. Wezmę udział w wyborach samorządowych	-	.3381	-	.1736
Wszystkie współczynniki korelacji istotne na poziomie $p \leq 0.05$.				

Wskazanie na nową elitę i nowych liderów odpowiada pozytywnej ocenie sytuacji kraju, co wyraża się również w zamiarze wzięcia udziału w wyborach samorządowych.

C. Ocena motywacyjnej roli zachodzących zmian

Postawy związane z oceną obecnej i przyszłej sytuacji kraju znajdują odzwierciedlenie w opiniach dotyczących aktywności młodzieży i jej zainteresowania zmianami zachodzącymi w Polsce (tab. 7).

Tabela 7

współczynnik korelacji r Pearsona

Zmienne	Działacze niepodległościowi	Nowa elita	Była elita	Nowi liderzy
1. To, co dzieje się w kraju zachęca młodzież do działania	.0869	.2830	-	.1158
2. Odczuwanie potrzeby angażowania się w sprawy społeczne	-	.2088	-	-
3. Zainteresowanie zmianami społecznymi i gospodarczymi	-	.2449	-.1314	.1659
4. Zainteresowanie polityką	-	.1987	-.1400	.0946
Wszystkie współczynniki korelacji istotne na poziomie $p \leq 0.05$.				

Największe zainteresowanie zachodzącymi w Polsce przemianami oraz aktywność społeczną deklarują respondenci obdarzający sympatią polityków z kręgu nowej elity. Tylko oni odczuwają potrzebę angażowania się w sprawy społeczne. Podobne, choć słabsze deklaracje notujemy u zwolenników nowych liderów. Respondenci popierający byłą elitę nie interesują się polityką i zachodzącymi zmianami oraz nie dostrzegają motywacyjnej roli tych drugich.

D. Opinie o zmianach w gospodarce

Uzyskany przez nas rozkład wyników obrazujących stosunek do zmian w gospodarce (tab. 8) można interpretować jako konsekwencję postaw opisanych wyżej.

Tabela 8

współczynnik korelacji r Pearsona

Zmienne	Działacze niepodległościowi	Nowa elita	Była elita	Nowi liderzy
1. Poparcie dla programu Balcerowicza	-	.4455	-	.2294
2. Bezrobocie jako konieczny warunek przemian gospodarczych	-	.2058	-.1167	-
3. Poparcie dla prywatyzacji	-	.1125	-.1364	-

Wszystkie współczynniki korelacji istotne na poziomie $p \leq 0.05$.

Podobnie jak w poprzednich częściach analizy, najsilniejsze i jednoznaczne poparcie dla kierunku przemian inicjowanych przez nową ekipę wyrażają jej zwolennicy. Negatywną ocenę jej najważniejszych składników - bezrobocia i prywatyzacji - wyrażają respondenci popierający starą ekipę. Zwolennicy nowych liderów generalnie popierają plan Balcerowicza, ale powstrzymują się od jednoznacznych ocen jej założeń bądź skutków.

E. Opinie ideologiczno-polityczne

Dane przedstawione w tabeli 9 obrazują ogólny stosunek wyróżnionych grup respondentów do ideologicznych treści związanych z kapitalizmem i socjalizmem. Poparcie dla odejścia Polski z Układu Warszawskiego świadczy o

Tabela 9 współczynnik korelacji r Pearsona

Zmienne	Działacze niepodległościowi	Nowa elita	Była elita	Nowi liderzy
1. Pozytywna ocena kapitalizmu	-	.1036	-.1267	-
2. Negatywna ocena socjalizmu	-	.1329	-.2197	.0919
3. Poparcie dla wystąpienia Polski z Układu Warszawskiego	-	.0806	-.2030	.0915
Wszystkie współczynniki korelacji istotne na poziomie $p \geq 0.05$.				

niechęci do utrzymywania dotychczasowych zasad współdziałania wojskowego (i w pewnej mierze politycznego) krajów wschodniej Europy. Jak wskazują dane, najsilniejsze i wyraźnie skonstrastowane różnice zaznaczyły się pomiędzy zwolennikami nowej i byłej elity rządzącej. Respondenci popierający nowych liderów wstrzymują się z poparciem dla kapitalizmu (znoszą się tu zapewne wpływy J.Korwina-Mikke i P.Ikonowicza), choć mają zarazem negatywny stosunek do socjalizmu i popierają - ostrożnie - odejście Polski z Układu Warszawskiego.

F. Preferowany kandydat na prezydenta

Tabela 10 współczynnik korelacji r Pearsona

Nazwisko kandydata	Działacze niepodległościowi	Nowa elita	Była elita	Nowi liderzy
W.Jaruzelski	-	-.2596	.2496	-
T.Mazowiecki	-	.0839	-	-
L.Wałęsa	-	.2411	-	-.0909
Wszystkie współczynniki korelacji istotne na poziomie $p \leq 0.05$.				

Jak wskazują dane (tab. 10), zwolennicy nowej elity negatywnie oceniają kandydaturę gen. W.Jaruzelskiego (którego popierają respondenci aprobujący przedstawicieli byłej elity), a pozytywnie ewentualny wybór T.Mazowiec-

kiego i (jeszcze silniej) L.Wałęsy, do którego negatywny stosunek mają zwolennicy nowych liderów. Żaden z tych kandydatów nie odpowiada ankietowanym akcentującym tradycje niepodległościowe.

G. Dane metryczkowe

Analiza danych metryczkowych wskazuje, że tylko dwie z wyróżnionych grup charakteryzują się specyficznymi cechami społeczno-demograficznymi.

Respondenci popierający byłą elitę, to częściej kobiety, osoby pochodzące z małych miejscowości i wsi, ci, których rodzice mają wykształcenie niższe niż rodzice reszty respondentów. Młodzież popierająca nową elitę wyróżnia się wysoką religijnością i częściej niż inni wyżej ocenia warunki materialne swojej rodziny.

Reasumując należy stwierdzić, że preferencje związane z postaciami polityków są odzwierciedleniem ocen rzeczywistości naszego kraju. Największe różnicowania tych ocen ujawniają się pomiędzy młodzieżą wskazującą na postacie tworzące obecną elitę rządzącą (optymizm i poparcie dla zachodzących zmian) a respondentami wskazującymi na polityków z byłej ekipy (pesymizm i brak poparcia dla zmian). Postawy zwolenników nowych liderów są zbliżone do postaw zwolenników obecnej elity, aczkolwiek cechuje je dużo większa wstrzeźliwość, zwłaszcza w kwestiach proponowanych rozstrzygnięć gospodarczych. Praktycznie żadne z poruszanych zagadnień nie okazało się ważne dla respondentów akcentujących tradycje niepodległościowe, co oznacza, że stosowane przez nich kryteria oceny sytuacji kraju różni się z kryteriami ważnymi dla pozostałych grup ankietowanej młodzieży.

Ocenie respondentów poddano także postacie prezydentów USA i ZSRR oraz papieża i prymasa (tab. 11).

Tabela 11

w procentach

Nazwisko ocenianej osobistości	Znający postać	Respondenci wskazujący:			Wskaźnik popularności
		brak sympatii	brak jednoznacznej oceny	sympatię	
G. Bush	95,1	12,0	37,0	50,9	66,0
M. Gorbaczow	96,8	29,1	41,0	29,8	48,7
Jan Paweł II	99,5	2,7	5,2	92,1	94,2
J. Glomp	97,8	12,0	29,7	71,5	71,5

Każda z wymienionych postaci jest bardzo dobrze znana badanej młodzieży. Z dwóch prezydentów zdecydowanie większą sympatią cieszy się G.Bush. Analiza korelacyjna z wyróżnionymi poprzednio grupami młodzieży (czynnikami) wskazuje, że sympatią obdarzają go zwłaszcza zwolennicy nowej elity ($r=.2809$) oraz nowych liderów ($r=.0909$). Postać M.Gorbaczowa jest wyróżniana przez respondentów popierających działaczy niepodległościowych ($r=.0786$) - co wskazuje, że widzą w nim polityka, którego dotychczasowe poczynania sprzyjały ich wizji Polski - oraz zwolenników byłej elity ($r=.2136$) i nowych liderów ($r=.1029$).

Postać Jana Pawła II cieszy się - jak wskazują wyniki - niemal stuprocentową popularnością. Był on głównie wskazywany przez respondentów popierających nową elitę ($r=.1830$) i nowych liderów ($r=.1328$).

Poczynania prymasa zjednywały mu sympatię w każdej z wyodrębnionych grup: zwolenników nowej elity ($r=.2809$) i nowych liderów ($r=.1511$), byłej elity ($r=.0807$), działaczy niepodległościowych ($r=.0792$).

W porównaniu z badaniami zeszłorocznymi² wyraźnie zyskała na popularności postać prezydenta G.Busha (16 pkt według wskaźnika popularności), stracił M.Gorbaczow (11,4), utrzymali swoje pozycje papież i prymas.

2. Kandydat na prezydenta

Respondentom przedstawiono jedenaście nazwisk znanych polityków i zadano następujące pytanie: "Gdyby doszło w najbliższym czasie do wyborów prezydenckich w Polsce, to która z podanych osób odpowiadałaby ci jako prezydent (podkreśl jedno wybrane nazwisko)?"

Preferencje respondentów w tej kwestii były następujące (dane w procentach):

² "Młodzież '89" - sondaż przeprowadzony w dniach 24 kwietnia - 2 maja 1989 roku na reprezentatywnej próbie uczniów ostatnich klas zasadniczych szkół zawodowych, liceów i techników zawodowych oraz liceów ogólnokształcących (N=1239).

L. Wałęsa	- 33
T. Mazowiecki	- 30
W. Jaruzelski	- 17
B. Geremek	- 8
A. Michnik	- 3
Z. Brzeziński	- 2
M. Kozakiewicz	- 2
A. Stelmachowski	- 2
A. Gwiazda	- 1
L. Moczulski	- 1
W. Baka	- 0

Młodzież akceptuje trzech polityków jako najpoważniejszych kandydatów: L. Wałęsę, T. Mazowieckiego i gen. W. Jaruzelskiego. Przyjrzymy się wybranym zmiennym charakteryzującym respondentów wskazujących na każdego z nich.

Tabela 12

w procentach

Zmienne	Wskazania respondentów wybierających kandydaturę:		
	W. Jaruzelskiego	T. Mazowieckiego	L. Wałęsy
1. Sytuacja w Polsce idzie w dobrym kierunku	25,7	48,3	47,2
2. Obecny okres to wstęp do otrząśnięcia się Polski z trudności	57,7	66,7	66,7

Jak wynika z danych w tabeli 12, respondenci akceptujący gen. W. Jaruzelskiego są bardziej pesymistyczni w rokowaniach dotyczących przyszłości Polski niż respondenci typujący dwóch pozostałych kandydatów. Podobny podział ujawnił się przy ocenach obecnej sytuacji kraju (tab. 13).

Najwyższe oceny obecnej ekipy rządzącej prezentują zwolennicy L. Wałęsy i są to oceny znacząco wyższe od wystawianych przez zwolenników T. Mazowieckiego. Najrzadziej pozytywne opinie formułuje młodzież wysuwająca kandydaturę gen. W. Jaruzelskiego. W ocenie sytuacji kraju podział między zwolennikami L. Wałęsy i T. Mazowieckiego się zaciera.

Tabela 13

w procentach

Zmienne	Wskazania respondentów wybierających kandydaturę:		
	W.Jaruzelskiego	T.Mazowieckiego	L.Wałęsy
1. Wszystkie ważne sprawy w kraju są w dobrych rękach	25,7	48,3	47,2
2. Sytuacja w Polsce uległa poprawie	30,3	45,1	48,1

Zwolennicy L.Wałęsy i T.Mazowieckiego częściej popierają plan Balcerowicza niż zwolennicy W.Jaruzelskiego. Rządziej też odmawiają poparcia dla zamiaru reprivatyzacji przedsiębiorstw państwowych (tab. 14). Nie ma natomiast różnic (przy dość wysokim poziomie akceptacji) pomiędzy grupami respondentów aprobującymi bezrobocie jako warunek przemian gospodarczych a grupami odrzucającymi ten zamysł.

Tabela 14

w procentach

Zmienne	Wskazania respondentów wybierających kandydaturę:		
	W.Jaruzelskiego	T.Mazowieckiego	L.Wałęsy
1. Poparcie dla planu Balcerowicza	13,7	23,8	22,3
2. Brak poparcia dla prywatyzacji	16,0	8,6	7,5
3. Bezrobocie jest koniecznym warunkiem przemian gospodarczych	37,3	40,5	42,5

Zwolennicy kandydatury gen. W.Jaruzelskiego w porównaniu z grupami popierającymi dwóch pozostałych kandydatów rządziej akceptują propozycję wystąpienia Polski z Układu Warszawskiego, rządziej oceniają negatywnie socjalizm i korzystnie kapitalizm (tab. 15). W tej ostatniej kwestii zwolennicy L.Wałęsy są bardziej radykalni niż respondenci popierający T.Mazowieckiego.

Tabela 15

w procentach

Zmienne	Wskazania respondentów wybierających kandydaturę:		
	W. Jaruzelskiego	T. Mazowieckiego	L. Wałęsy
1. Bardzo korzystna ocena kapitalizmu	8,6	13,8	25,2
2. Socjalizm to więcej strat niż korzyści	42,3	67,3	60,9
3. Poparcie dla wystąpienia Polski z Układu Warszawskiego	28,0	47,3	44,3

W przeciwieństwie do wizerunków politycznych, społeczno-demograficzny obraz ewentualnego elektoratu L. Wałęsy i gen. W. Jaruzelskiego (tab. 16) jest bardzo podobny. Obaj ci politycy mogą liczyć w jednakowym stopniu na poparcie kobiet i mężczyzn, bardziej na mieszkańców wsi niż dużych miast i tych respondentów, których ojcowie mają wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe. T. Mazowiecki może liczyć na poparcie młodzieży mieszkającej w dużych miastach, raczej kobiet niż mężczyzn, tych których ojcowie mają wykształcenie średnie lub wyższe.

Tabela 16

w procentach

Dane metryczkowe*	Wskazania respondentów wybierających kandydaturę:		
	W. Jaruzelskiego	T. Mazowieckiego	L. Wałęsy
Płeć:			
mężczyzna	17	25	34
kobieta	17	38	31
Miejsce zamieszkania:			
wieś	21	22	41
miasto 5-20 tys.	16	31	24
miasto 21-100 tys.	17	35	28
miasto pow. 100 tys.	11	40	27
Wykształcenie ojca:			
podstawowe	23	24	40
zasadnicze zawodowe	15	30	36
średnie	17	36	32
ponadśrednie	11	32	29

* Dane nie sumują się do 100% ze względu na pominięcie w tabeli pozostałych kandydatów.

Reasumując, najpoważniejszymi kandydatami młodzieży na stanowisko prezydenta są L.Wałęsa i T.Mazowiecki, przy czym zwolenników tego pierwszego wyróżnia nieco większy radykalizm w kwestii zmian w gospodarce. Wyniki te różnią się od opinii dorosłej części populacji upatrującej głównego kandydata w T.Mazowieckim, wyprzedzającego L.Wałęsę o 5,4%, który przegrywa również z B.Geremkiem i gen. W.Jaruzelskim³.

* * *

Uzyskane przez nas wyniki wskazują, że preferencje polityczne młodzieży są dość wyraźnie skryształizowane. Podobnie jak w dorosłej części naszego społeczeństwa, zasadnicza różnica przebiega pomiędzy zwolennikami obecnej i byłej elity rządzącej, a tym samym - nowej, kształtującej się dopiero rzeczywistości społeczno-gospodarczej i zasad, na których opierało się dotychczasowe funkcjonowanie naszego kraju. Tutaj też tkwi źródło optymizmu bądź pesymizmu co do przyszłości Polski, aktywności lub pasywności w uczestniczeniu w życiu społecznym. Wyniki naszych rankingów nie potwierdzają tezy o skłonności młodzieży do ekstremizmu politycznego. Politycy głoszący najbardziej kontrowersyjne poglądy zajmowali w nich ostatnie miejsca. Ogólnie rzecz biorąc, obraz młodzieży nie odbiega zasadniczo od wizerunku dorosłej części populacji i istniejących tam postaw i preferencji politycznych.

³ Sondaż "Aktualne problemy i wydarzenia (4)" przeprowadzony w dniach 20-24 kwietnia 1990 r. na reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski (N=1387).